

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

(повна назва закладу вищої освіти)

Факультет/інститут _____ геолого-географічний

Кафедра ґрунтознавства і географії ґрунтів

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-педагогічної роботи

Запорожченко О. В.

_____ 20__ р.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

Геоєкологія та виховання екологічної свідомості

(назва навчальної дисципліни)

Рівень вищої освіти _____ перший (бакалаврський)

Спеціальність _____ 014.07 Середня освіта (Географія)
(код і назва спеціальності (тей))

2017 р.

Розробник: доктор біологічних наук, професор Красєха Єрофей Никифорович, професор кафедри ґрунтознавства і географії ґрунтів

Навчальна програма затверджена на засіданні кафедри ґрунтознавства і географії ґрунтів
Протокол № 1 від "31" серпня 2017 року

Завідувач кафедри

(підпис)

Біланчин Я.М.
(прізвище та ініціали)

Обговорено та рекомендовано до затвердження навчально-методичною комісією (НМК) _
геолого-географічного факультету:

Протокол № 1 від "05" вересня 2017 року

Голова НМК

(підпис)

Біланчин Я.М.
(прізвище та ініціали)

Вступ

Навчальна програма дисципліни «Геоєкологія та виховання екологічної свідомості» складена відповідно до освітньо-професійної/освітньо-наукової програми бакалавра спеціальностей 014.07 Середня освіта (Географія)

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теоретико-методологічні засади дослідження географічної оболонки та її складових, просторово-часові закономірності територіальної диференціації, характер взаємозв'язків між природними компонентами, прояв сучасних фізико-географічних процесів, регіональні особливості впливу природних умов на господарську діяльність і проживання людей, а також антропогенного впливу на зміни природних умов і природних ресурсів протягом історичного часу, а також теоретичні та методичні засади виховання екологічної свідомості.

Місце навчальної дисципліни в структурі освітнього процесу. Для вивчення дисципліни «Геоєкологія та виховання екологічної свідомості» студент повинен засвоїти знання за програми наступних навчальних дисциплін: «Основи фізичної географії», «Геологія загальна та історична», «Гідрологія», «Ландшафтознавство», «Метеорологія і кліматологія», «Геоморфологія», «Ґрунтознавство і географія ґрунтів». Є навчальною дисципліною вибіркового циклу в системі географічних дисциплін. Система отриманих міжпредметних знань є основою для моделювання студентами перспективних технологій формування екологічної культури особистості.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Теоретичні засади геоєкологічних досліджень
2. Зміст виховання екологічної свідомості.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу - дослідити реальний стан географічної облонки загалом та її окремих компонентів і цим самим розглянути усі можливі шляхи і перспективи для збереження життя на Землі; формування системи знань та умінь у майбутніх учителів про теоретичні і методичні засади виховання екологічної свідомості.

Завдання курсу:

- детальний аналіз стану географічної оболонки та окремих геосистем на сучасному етапі;
- аналіз структури та особливості функціонування компонентів природи і суспільства;
- виявлення існуючих впливів, визначення основних проблем та можливостей їх вирішення;
- з'ясування впливу соціальної та технічної підсистем геосистем на стан останніх;
- обґрунтування змісту екологічної свідомості;
- розкриття методики виховання екологічної свідомості на уроках географії та природознавства;
- формування організаційних та методичних засад щодо здійснення виховання екологічної свідомості у системі позакласної роботи.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних **компетентностей**:

ЗК2 - Здатність діяти на засадах етичних міркувань (мотивів).

ЗК3 - Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

ФК2 - Здатність застосовувати базові знання з природничих та суспільних наук у навчанні та професійній діяльності при вивченні Землі, геосфер, материків і океанів, України, природних і суспільних територіальних комплексів

ФК8 - Здатність застосовувати набуті географічні і психолого-педагогічні компетентності, знання сучасних методик і освітніх технологій для формування в учнів загальних і предметних компетентностей та здійснення міжпредметних зв'язків географії

ФК10 - Здатність розуміти та пояснювати особливості фізико-географічних об'єктів у геосферах, взаємозв'язки у ландшафтах та біогеоценозах

ФК11 - Здатність до системного географічного мислення, розуміння та пояснення основних фізико-географічних та суспільно-географічних процесів, що відбуваються у географічному просторі на різних просторових та часових рівнях його організації, уміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між компонентами природи та суспільства

ФК21 - знання теорій, категорій і понять про сутність, принципи, зміст, форми і методи навчання і виховання; здатність володіти навичками викладання та навчання, знання сучасних освітніх технологій і методик для формування загальних і предметних компетентностей

Кінцеві **програмні результати навчання**, формуванню яких сприяє навчальна дисципліна:

ПРН3 - усвідомлює зміни, які відбуваються у географічному середовищі під впливом чинників різного характеру; розуміє наслідки і детермінанти в контексті концепції сталого розвитку людства; знає важливість збереження навколишнього середовища, охорони біологічного різноманіття, природоохоронної та природно-заповідної діяльності

ПРН4 - знає основні фізико-географічні та суспільно-географічні процеси, що відбуваються у географічному просторі на різних рівнях його організації, причинно-наслідкові зв'язки між компонентами природи та суспільства

ПРН6 - знає та розуміє закономірності територіальної організації суспільного виробництва, населення, культури та релігій, просторових процесів та форм організації життя людей у світі, його регіонах та країнах, в Україні та її регіонах, територіального планування

ПРН11 - вміє встановлювати географічні закономірності та причинно-наслідкові зв'язки між компонентами природи та суспільства, використовує концепції, парадигми, теорії географії для характеристики географічних явищ і процесів на різних просторових рівнях

ПРН20 - застосовує базові знання з природничих наук у навчанні та професійній діяльності при вивченні Землі, геосфер, материків і океанів, України, природних і суспільних територіальних комплексів

ПРН22 - застосовує базовий поняттєвий, термінологічний, концептуальний апарат географії, її теоретичні й емпіричні досягнення на рівні, що дозволяє інтерпретувати суспільно-географічні явища і процеси, пов'язувати та порівнювати різні погляди на проблемні питання сучасної географії; вільно передає географічні ідеї, принципи і теорії письмовими, усними та візуальними засобами

Очікувані результати навчання. У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- теоретичні аспекти геоecологічного аналізу;
- методологію геоecологічних досліджень, проблеми геосистем, стан їх природних, технічних та соціальних компонентів;
- структуру географічної оболонки, особливості навантаження, економічні та правові аспекти управління сучасними геосистемами;
- основні методичні особливості формування екологічної свідомості в школі;
- сучасні підходи до виховання екологічної свідомості;
- - норми екологічно грамотної поведінки, раціонального природокористування

вміти:

- здійснювати геоecологічний та господарський аналіз стану природних систем;
- проводити контроль якості компонентів середовища;
- визначати рівень негативних впливів на їх складові, знаходити шляхи вирішення основних проблем;
- аналізувати сучасні підходи виховання екологічної свідомості;
- проектувати, проводити та аналізувати різні види виховних заходів з виховання екологічної свідомості;
- реалізовувати творчий підхід до організації виховання екологічної свідомості.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин, що становить 3 кредити ЄКТС.

2. Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретичні засади геоecологічних досліджень

Тема 1. Місце геоecології у системі наук. Мета та завдання курсу.

Передумови становлення геоecології. Принципи здійснення геоecологічного аналізу. Розвиток геоecології на сучасному етапі

Тема 2. Поняття про геосистеми.

Класифікація геосистем. Концепція геосистем. Принципи геосистемного аналізу. Характеристика основних геосистем України. Особливості геотехсистем. Регулювання відносин між різними складовими геосистем.

Тема 3. Суть первинних та вторинних методів дослідження геосистем

Значення верифікаційних методів. Використання загальних та спеціальних методів. Використання в геоecології теоретичних, емпірично-теоретичних та емпіричних методів. Класифікація методів за напрямками та завданнями дослідження.

Тема 4. Аналіз стану здоров'я населення України.

Сучасна демографічна ситуація. Динаміка приросту населення. Природні, соціально-економічні та екологічні чинники захворюваності населення. Характеристика прояву захворювань основних нозологічних класів.

Змістовий модуль 2. Зміст виховання екологічної свідомості.

Тема 5. Мета і завдання виховання екологічної свідомості.

Значення екологічної свідомості у сучасному світі. Основні підходи до визначення сутності екологічної свідомості. Мета виховання екологічної свідомості учнів. Основні завдання виховання екологічної свідомості. Поняття екологічної культури особистості.

Тема 6. Екологічна свідомість як складова і результат екологічного виховання учнів.

Визначення сутності поняття «екологічна свідомість». Типи екологічної свідомості – антропоцентричний, екоцентричний. Основні особливості свідомості екоцентричного типу: гармонійний розвиток людини й природи; природа – самоцінність, яка має право на існування, незалежно від корисності або некорисності – шкоди для людини; світ людей не протиставляється світу природи, разом вони – елементи єдиної системи. Функції екологічної свідомості. Шляхи формування екологічної свідомості.

Тема 7. Екологічна діяльність як визначальний елемент екологічної культури особистості.

Основні підходи до трактовки поняття «екологічна діяльність». Основні види екологічної діяльності учнів. Стратегії поведінки людини у природі.

Особливості ставлення до природи учнів основної та старшої школи. Загальні закономірності і принципи формування екологічно доцільної поведінки школярів. Методи спонукання учнів до екологічної діяльності. Технології формування культури екологічної поведінки учнів основної школи.

Тема 8. Форми і методи виховання екологічної свідомості.

Різноманітність форм і методів виховання екологічної свідомості. Основні підходи до їхньої класифікації. Методика проведення групових заходів - бесід, диспутів, дебатів з екологічною тематикою. Методика проведення масових заходів екологічного спрямування. Система формування навичок і звичок дбайливого ставлення до довкілля. Гра як ефективний засіб екологічного виховання. Методика розробки різних видів екологічних ігор. Методика прокладання та оформлення екологічних стежок.

3. Рекомендована література

Основна

1. Ковальчук П.І. Моделювання і прогнозування стану навколишнього середовища./П.І. Ковальчук.- К.: Либідь, 2003. - 208 с.

2. Кучерявий В.П. Урбоэкологические аспекты фитомелиорации./В.П.Кучерявий - М.: НТ «Информация», 1991. – 288 с.
3. 8.Кучерявий В.П. Урбоекологія./В.П. Кучерявий – Львів: Світ, 1999.-346 с.
4. 9.Лаптев О.О. Екологічна оптимізація біогеоценотичного покриву в сучасних урболандшафтах. – Київ, Державний комітет України з питань житлово-комунального господарства, 1998. /О.О.Лаптев – 206 с.
5. Завдання школи та її роль в екологічному вихованні школярів. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://allref.com.ua/uk/skachaty/Zavdannya_shkoli_ta_yiyi_rolv_ekologichnomu_vihovanni_shkolyariv.
6. Концепція екологічної освіти України. Затверджено Рішенням Колегії МОН України № 13/6-19 від 20.12.01. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://shkola.ostriv.in.ua/publication/code-148B3B2021C2C/list- B407A47B26>.
7. Мельниченко О.Б. Сутність і дидактичні можливості екологічного виховання / О.Б. Мельниченко // 3 досвіду роботи вчителя початкових класів. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.novohryhorivka1.edukit.kr.ua/vihovna_robota/vihoni_zahodi_godini_spilkuvannya.
8. Пустовіт Г. П. Теоретико-методичні основи екологічної освіти і виховання учнів 1-9 класів у позашкільних навчальних закладах: монографія. / Г. П. Пустовіт. - К. - Луганськ : Альма-матер, 2004. - 540 с.
9. Фіцула М.М. Екологічне виховання / М.М. Фіцула // Педагогіка. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://westudents.com.ua/glavy/ 50115-ekologichne-vihovannya.html>.
10. Яцик А. В. Екологічна ситуація в Україні і шляхи її поліпшення. К.: Оріяни, 2003. — 84 с.

Додаткова

1. Горун В. Оцінка рекреаційно-ресурсного потенціалу території Одеської області. Дніпровськи екологічний коридор. Київ: Wetlands International Black Sea Programme, 2008. 340 с.
2. Докучаев В. В. Наши степи прежде и теперь. М.: Сельхозгиз, 1936. 117 с.
3. Дубина Д. В., Вакаренко Л. П., Устименко П. М. Екомережа південної Бессарабії // Чорноморський ботанічний журнал. 2007. Том 3. Вип. № 2. С. 70–87.
4. Екомережа Азово-Чорноморського природного коридору /Під ред. Л. Д. Проценка. К.: Хімджест, 2012. 60 с.
5. Золотун В. П. Изменение почвенного покрова юга Украины за последние 50–45 веков в пределах современной подзоны южных черноземов. Тр. Кишинев. с.-х. ин-та, 1974, т. 125;
6. Красеха Є.Н. Біогеографія з основами екології. Навчальний посібник. – Одеса: Астропринт, 2012. – 572 с.
7. Красеха Є. Н. Ґрунтоутворення під степовою рослинністю: до історії питання // Вісник Одеського національного університету. Т.14. Випуск 7. Географічні та геологічні науки. 2009. С. 275–283.
8. Красеха Є. Н. Степознавство як міждисциплінарний напрямок в науці / Вісник Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова. Серія: Географічні та геологічні науки. Том 22, випуск 2(31). 2017. С. 76–89.
9. Красеха Є.Н. Педосфера Землі. - Улан-Удэ: Издательство Бурятского научного центра СО РАН, 2010. - 475 с. (соавтор: *Корсунов В.М.*).
10. Мальцев В. І., Зуб Л. М., Карпова Г. О., Костюшин В. А., Титар В. М., Мішта А. В., Некрасова О. Д. Водно-болотні угіддя Дніпровського екологічного коридору. К: Недержавна наукова установа Інститут екології ІНЕКО, Карадазький природний заповідник НАН України, 2010. 142 с.

11. Мордкович В. Г. Степные экосистемы / В. Г. Мордкович; отв. ред. И. Э. Смелянский. 2-е изд. испр. и доп. Новосибирск: Академическое издательство «Гео», 2014. 170 с.
12. Національний атлас України / гол. ред. Л. Г. Руденко. – Київ : ДНВП «Картографія», 2002. – 440 с.
13. Патика В. П., Соломаха В. А., Бурда Р. І. та ін. Перспективи використання, збереження та відтворення агробіорізноманіття в Україні. Київ: Хімджест, 2003. 256 с.
14. Растительный мир. Серия: Природа Украинской ССР. К.: Наукова думка, 1985.
15. Розбудова екомережі України / ред. Ю. Р. Шеляг-Сосонко. К.: 1999. 127 с.
16. Степи України; проблеми охорони та збереження ландшафтного і біологічного різноманіття. Том 3. Автор-укладач Красеха Є. Н. Одеса: Астропринт, 2019. 740 с.
17. Український степ: вчора, сьогодні, завтра: [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://pryroda.in.ua/step/nasha-step-vchera-segodnya-zavtra>.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Іспит.

5. Методи діагностики успішності навчання

Поточний контроль знань студентів під час лекційних і лабораторних занять, виконання контрольних (модульних) робіт (денна форма навчання) та за результатами самостійної роботи (заочна форма навчання); іспит.

Примітки:

1. Програма навчальної дисципліни розробляється вищим навчальним закладом. Програма навчальної дисципліни визначає місце і значення навчальної дисципліни, її загальний зміст та вимоги до знань і вмінь.
2. Програма навчальної дисципліни розробляється на основі освітньо-професійної/освітньо-наукової програми.
3. Форма призначена для складання робочої програми навчальної дисципліни.
4. Вищими навчальними закладами можуть вноситися зміни до форми та змістового наповнення «Програми навчальної дисципліни» залежно від специфіки та профілю вищого навчального закладу.
5. Формат бланка – А4 (210×297 мм).